

Semantica gesticii și a scenariului festiv legate de 23 august

*Hadrian Gorun
Gheorghe Gorun*

Regimurile politice totalitare din secolul al XX-lea (nazismul și comunismul) au acordat o atenție specială propagandei. Tiranii acestui veac au preluat cele mai șocante elemente, care simbolizează puterea nemărginită, de la celelalte epoci istorice. Conducătorii comuniști pot fi asemănați cu despoții orientali și cu sângeroșii monarhi orientali. Deosebirea este aceea că, în vreme ce faraonii și regii antichității și evului mediu își etalau explicit puterea și descendența divină, dictatorii comuniști se prezentau ca fii ai neamului, oameni din popor, exponenți ai celor mulți și necăjiți.

Dincolo de construcțiile megalomane, de puzderia de funcții deținute, de omniprezența în locurile fierbinți ale vieții, la conturarea grandilocvenței și „eternității” regimului comunist au contribuit decisiv și numeroasele momente solemne cu conținut „istoric”.

Regimul comunist românesc¹ a parcurs, în mare, două etape distincte: cea a comunismului internaționalist, dominat de U. R. S. S. și cea a comunismului național, când tradițiile istorice au fost devalorizate printr-o vulgară și repetată exploatare.

În ambele perioade, s-a cultivat cu obstinație o formă specială de propagandă: marile demonstrații ale oamenilor muncii (defilările). Semantica acestor defilări este simptomatică pentru descifrarea trăsăturilor regimului politic.

Cele mai cunoscute demonstrații (defilări) erau cele de la 1 mai și 23 august.

¹ A se vedea, între altele, Vlad Georgescu, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977*, Editura Humanitas, București, 2008; Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Fundația Academia Civică, București, 2006; Șerban Orescu, *Ceaușismul. România între anii 1965 și 1989*, Editura Albatros, București, 2006; Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc*, Polirom, Iași, 2005; Anneli Ute Gabanyi, *Cultul lui Ceaușescu*, Polirom, 2003; Pavel Câmpeanu, *Ceaușescu, anii numărătorii inverse*, Polirom, Iași, 2002; Thomas Kunze, *Nicolae Ceaușescu, O biografie*, Editura Vremea, București, 2002; Lucian Boia, *Miturile comunismului românesc*, Editura Nemira, București, 1998; Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea: Constrângere și disidență în România (1965-1989)*, Editura Humanitas, București, 1997; Ion Mihai Pacepa, *Moștenirea Kremlinului*, Editura Venus, București, 1993.

Prima sărbătoare internațională a muncii („a solidarității internaționale a celor ce muncesc”) a fost cultivată îndeosebi în cea dintâi etapă a comunismului, aproximativ între 1945 și 1962/1965). Defilarea de 1 mai se constituia într-un prilej oportun de manifestare a recunoștinței poporului român pentru „fratele de la Răsărit”. Defilau în primul rând muncitorii, dar și „frații lor care munceau ogoarele”. La defilările de 1 mai se purtau portretele conducătorilor interni, dar și cele ale „marilor dascăli ai proletariatului”: Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Ilici Lenin și Iosif Visarionovici Stalin, până după moartea sa. Pe măsura impunerii „comunismului național”, 1 mai u mai era sărbătorit cu mare fast. A fost însușită cutuma *sărbătoririi prin muncă a zilei muncii*.

Cea mai mare sărbătoare comunistă a fost 23 august. Partidul-Stat a decretat ziua respectivă zi națională a României. De fapt, în legătură cu semnificația acestei zile s-a derulat o impresionantă retorică propagandistică. Ritorica a vizat atât conceptualizarea însemnătății zilei, cât și forțele sociale și politice care au realizat-o. S-a mers de la „ziua eliberării”, la „insurecție armată”, „insurecție armată antifascistă”, „ziua eliberării patriei noastre de sub jugul fascist”, la pompoasa „revoluție socială și națională antifascistă și antiimperialistă”. S-a trecut de la recunoașterea rolului hotărâtor al armatei sovietice eliberatoare la „opera patriotică a Partidului Comunist Român”.

Dar să încercăm să descifrăm din punct de vedere semantic o demonstrație (defilare) organizată la 23 august 1984.

Actul de la 23 august 1944 este denumit *revoluție de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*. Istoriografia comunistă a acordat o atenție deosebită cotiturii din politica externă a României survenită atunci, echivalând-o cu o mișcare pentru dezrobirea țării.

Defilările trebuiau să sugereze adeziunea cetățenilor, a „oamenilor muncii” față de regim. Atmosfera este una de sărbătoare, în acord cu însemnătatea atribuită de comuniști aniversării evenimentului.

Sosirea la tribună a lui Nicolae și a Elenei Ceaușescu este întâmpinată cu urale și ovații de către mulțime.² Cei prezenți în Piața Aviatorilor au aplaudat îndelung, scandând numele partidului și al șefului său. După ce cuplul dictatorial a urcat la tribuna oficială, aici au luat loc și alți lideri comuniști: Constantin Dăscălescu, Iosif Banc, Emil Bobu, Lina Ciobanu, Ion Coman, N. Constantin, Ion Dincă, Ilie Verdeț, Nicu Ceaușescu și alții, vice prim-miniștri ai guvernului, membri ai Comitetului Central al Partidului Comunist Român, ai Consiliului de Stat și ai guvernului, conducători ai organizațiilor de masă și obștești, reprezentanți ai sindicatelor, ai organizațiilor de femei, de pionieri, ai organizațiilor cooperatiste, precum și eroi ai muncii socialiste.³ Ordinea precizată nu este întâmplătoare, ci stabilită în funcție de rangul liderilor comuniști. Această aniversare de patru decenii s-a bucurat și de participarea unor conducători comuniști din diferite

² *Scânteia*, 25 august 1984; *România liberă*, 25 august, 1984.

³ *Scânteia*, 25 august, 1984

state, precum Erich Honecker, secretar general al C. C. al Partidului Socialist Unit din Germania și președinte al Republicii Democrate Germane, Li Xiannian, președintele Republicii Populare Chineze, Jose Eduardo dos Santos, președintele Republicii Populare Angola.⁴ Este prezentată o listă lungă cu lideri comuniști, în special din Lumea a treia- Africa- prezenți la manifestațiile prilejuite de a 40-a aniversare a zilei de 23 august. Dintre oaspeții din Europa la această aniversare, cea mai importantă personalitate era Honecker, un adevărat „dinozaur” comunist, ca și Ceaușescu.

Existau și tribune la care au luat loc persoane considerate mai puțin însemnate în cadrul nomenclaturii comuniste, precum și ziariști.

Tribuna principală, flancată de steaguri tricolore și roșii în special, era dominată de un mare portret al lui Nicolae Ceaușescu încadrat de stema republicii și cea a partidului. Sub acesta se afla scris: „Trăiască a 40-a aniversare a revoluției de eliberare socială și națională antifascistă și antiimperialistă!”⁵ Steagurile tricolore și roșii laolaltă sugerează slujirea patriei de către partid, care poza în unicul înfăptuitor al idealurilor naționale, iar Nicolae Ceaușescu este văzut ca portdrapel în lupta partidului, ca erou al neamului. Pentru comuniști, eliberarea socială însemna egalitatea tuturor, lichidarea moșierimii și a burgheziei. Fiind vorba de cea de a 40-a aniversare, sărbătorirea evenimentului căpăta o importanță sporită. Nicolae Ceaușescu este personajul central al întregii demonstrații. Tot ce se petrece în piață i se adresează. El urmărește impasibil, grav sau deconectat fluviul multicolor de oameni care șerpuiește prin fața tribunei. Întreaga curgere este supervizată de balansarea mâinii drepte sau a ambelor mâini ale dictatorului, în semn de salut tovrășesc. Gesturile dictatorului erau repetate mecanic și de ceilalți conducători de partid și de stat.

Fastul defilărilor sporește la așa-numitele aniversări „rotunde”: 5, 10, 15, 20 de ani etc.. Pe fundalul tribunelor laterale se aflau scrise lozinci ca: „Trăiască P.C.R. , conducătorul încercat al poporului nostru pe calea socialismului și comunismului!”; „Trăiască patria noastră liberă și independentă, R. S. R.!”⁶ Alte lozinci înscrise erau: „Partidul-Ceaușescu-România!”, „Partidul-Ceaușescu-Pace!”, „Ceaușescu și poporul”⁷.

Pe tribunele aflate de partea cealaltă a pieței erau marcate datele jubileului: „23 august ‘44-23 august ‘84” și urarea: „Trăiască unitatea de nezdruccinat a întregului popor în jurul P.C.R. , în frunte cu secretarul său general, Nicolae Ceaușescu”, „Trăiască lupta unită a popoarelor pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta noastră”; „Să triumfe cauza socialismului, a progresului, a independenței și păcii în întreaga lume!”⁸ Comunismul este prezentat ca o

⁴ *România liberă*, 25 august, 1984

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Scânteia*, 25 august, 1984

⁷ *Ibidem*

⁸ *Ibidem*.

formă ideală de organizare a societății. Totodată, P. C. R. și conducătorul său sunt prezentați drept militanți pentru menținerea păcii universale, ca luptători neînfricați pentru binele celor mulți. Prin simplificare sau omisiune, se creează impresia că istoria României se confundă cu partidul comunist. Cu alte prilejuri, P. C. R. se prezintă ca fiind continuatorul glorioaselor tradiții de luptă pentru unitate națională și independență socială, iar Nicolae Ceaușescu ca fiind quintesența izbânzilor poporului român. Partidul Comunist se înfățișează ca fiind patria, iar Ceaușescu partidul. Prin extrapolare, secretarul general se identifică cu patria. Ceaușescu se prezintă ca fiind campionul luptei pentru pace. El aspiră la primul loc în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, fiind caracterizat ca gânditor, vizionar, teoretician și practicant revoluționar. Esența lozincilor duce la constatarea că, practic, poporul, partidul și Ceaușescu sunt una. Reducând la absurd, am putea socoti că doar secretarul general contează. El apare ca fiind creația supremă a acestui popor, bombasticele epitete precum *cel mai iubit fiu, geniu al Carpaților, erou între eroii neamului, părinte iubitor* și altele fiind relevante.

În viziunea lui Nicolae Ceaușescu și a P. C. R., comunismul se află într-o permanentă expansiune geografică, urmând să triumfe în toate colțurile lumii. Se regăsește în aceste lozinci celebra teză cominternistă cu privire la exportul de revoluție, ca și iluzia ceaușistă referitoare la *viitorul de aur* al omenirii.

Urmează intonarea imnului de stat al R. S. R. . Acest moment marchează începerea „paradei militare și a demonstrației oamenilor muncii din capitală”. Așadar, manifestația debutează cu parada militară. Se dorește să se sugereze „nivelul ridicat de pregătire și dotare a armatei, capabile să facă față în caz de război”, „unitatea deosebită între armată și popor”. Armata este înfățișată drept: „creație a Partidului Comunist, care a avut un rol fundamental în conducerea și coordonarea sa”.⁹ Imnul este o compilație între compoziția lui Ciprian Porumbescu și versuri proletcultiste menite să exalte ideologia național-comunistă. Astfel, alături de celebrele „Trei culori conosc pe lume...”, apar improvizații vulgare: „Se înalță ca un astru gloriosul meu popor ...”, „ziditori ai lumii noi” etc.

Din armată au defilat: „batalioane de infanteriști, de parașutiști, vânători de munte, grăniceri, unități ale trupelor M. I.”. Ceaușescu este înfățișat ca fondator al doctrinei militare naționale. „În timpul paradei militare cerul era brăzdat de elicoptere de luptă și de avioane de vânătoare-bombardament IAR 93”.¹⁰ Armata a prezentat onorul comandantului ei suprem. Armata era menită să apere: „cuceririle revoluționare ale poporului, independența, suveranitatea și integritatea teritorială”, teze atât de dragi președintelui republicii. Se acreditează ideea că partidul acordă o atenție specială armatei populare. La defilările prilejuite de aniversările „rotunde”, forțele armate își prezintă tehnica din dotare: aviație, tunuri, tancuri, rachete, transportoare, transportoare blindate. Se făcea

9 *Scânteia*, 25 august 1984; *România liberă*, 25 august, 1984

10 *Ibidem*

o adevărată demonstrație de forță menită să sugereze excepționala pregătire de luptă a ofițerilor și generalilor români. Demonstrația armată relevă două aspecte: pe de o parte, să insufle poporului încredere că patria este apărată și pe de altă parte, să intimideze pe cei care ar fi atentat la absolutismul regimului comunist.

După parada militară a urmat „demonstrația oamenilor muncii din Capitală”. Se defilează în coloane, într-o atmosferă generală de sărbătoare. Mai întâi defilează muncitorii din întreprinderile industriale ale Capitalei, apoi cercetătorii din institutele științifice, „lucrători ai ogoarelor din Sectorul Agricol Ilfov”, reprezentanți ai tineretului din București, sportivi fruntași: „În pas energic, cadent, într-o perfectă aliniere, au apărut gărzile muncitorești. Veniți de la strung, din fața cuptoarelor incandescente în care fierbe oțelul, de pe șantierele impunătoarelor construcții ale țării, luptătorii din gărzile patriotice, urmați de formațiunile de apărare civilă și de Cruce Roșie, de detașamentele de pregătire a tineretului pentru apărarea patriei. Muncitorii raportează secretarului lor general deosebitele realizări industriale. V. Nicolescu, un veteran strungar afirmă: *Toate acestea s-au înfăptuit datorită gândului și faptei cutezătoare a P. C. R. și a tovarășului Nicolae Ceaușescu.*”¹¹ Defilarea prin fața tribunei sugerează adeziunea cetățenilor bucureșteni la politica partidului, la direcțiile trasate de dictator în discursurile sale. Sărbătorirea zilei de 23 august s-a dorit a fi un bilanț al realizărilor comuniste, de când în fruntea statului se afla Nicolae Ceaușescu. Alte lozinci scandate au fost: „La al XIII-lea Congres, Ceaușescu reales”, „Ceaușescu-România, pacea și prietenia”, „Ceaușescu-muncitorii!”, „Ceaușescu-tinerii!”, „Stima noastră și mândria, Ceaușescu-România”, „Ceaușescu-Pace!”¹² „*O țară ce muncește și creează ne pregătește pentru viitor!*”, răsunau în Piața Aviatorilor glasurile tinerilor uteciști, în timp ce cu trupurile lor întruchipau furnale de topit minereu, trasau conturul măreței construcții a Canalului Dunăre-Marea Neagră, având în mijloc portretul celui care a făurit prin geniul său creator cele două decenii de înălțătoare istorie românească. Glasul președintelui țării este glasul întregului nostru popor, angajat cu tot potențialul lui creator în bătălia pentru construcția și progresul unei noi lumi mai bune, pentru libertate și fericire”¹³.

De regulă, defilarea oamenilor muncii începea cu cei de la Uzinele „23 august”, unde Nicolae Ceaușescu era deputat al Marii Adunări Naționale.

Această desfășurare de forțe reprezintă materializarea concepției lui Ceaușescu cu privire la apărarea țării *cauză și operă a întregului popor român*. De fapt, militarii, studenții și alții trebuiau să suplinească lipsa apetitului lucrativ al clasei muncitoare. Comentariul crainicului demonstrației este atât de ridicol, încât nu mai necesită alte interpretări. Avem de a face cu o lume care și-a pierdut total uzul rațiunii și pentru care nu există decât un singur scop, anume zeificarea conducătorului.

11 *Ibidem*

12 *Scânteia*, 25 august 1984

13 *Scânteia*, 25 august 1984; *România liberă*, 25 august, 1984.

Personajele principale ale solemnității sunt Nicolae Ceaușescu și tribuna oficială, crainicul și manifestanții (actorii). Adeziunea „oamenilor muncii” la politica partidului, ca și conceperea demonstrației vor să sugereze viața nouă, îmbelșugată, prosperă a întregului popor. Fiecare colectiv de oameni ai muncii folosește acest prilej pentru a raporta noi reușite în întrecerea socialistă. Multe momente ale defilării prezintă *care alegorice*, ce simbolizează realizările deosebite, abundența, fericirea și dragostea pentru conducătorul partidului și al țării. Toate aceste *care* poartă imense tablouri al lui Nicolae Ceaușescu.

Ordinea în cortegiul sărbătoresc exprimă atât ierarhiile sociale, cât și ierarhiile instituționale stabilite de P. C. R. și conducători. Totdeauna, muncitorii sunt primii în cortegiu. Această prezență concretizează statutul de clasă politică conducătoare. Urmează țărănimea colectivistă, aliatul de nădejde al clasei muncitoare în făurirea *societății socialiste multilateral dezvoltate*. Cea mai batjocorită categorie socială, intelectualitatea trecea ultima prin fața *conducătorului iubit*. Armata deschide totdeauna defilările la aniversările „rotunde”, urmează organele de represiune, miliția, gărzile muncitorești, detașamentele de pregătire militară a tineretului, industria, agricultura și, în sfârșit, sănătatea, învățământul, cultura. Ultimii care prezentau salutul erau oamenii de ordine și fanfara militară. În privința lozincilor¹⁴, mai facem precizarea că ele erau afișate (scrise), scandate (ovații) și construite cu trupurile demonstraților, în principal tineri și copii. Întreaga demonstrație era acompaniată de muzica militară, de cântece patriotice și revoluționare prezentate în uriașe megafoane de către crainicii autorizați și bine verificați. Citatele din text reprezintă în mare parte cuvintele crainicilor care prezentau „actorii” defilării și marile realizări ale acestora sub *glorioasa conducere* a P. C. R. și a secretarului său general.

Semantica festivităților prilejuite de sărbătoarea națională a României comuniste relevă caracterul megalomaniac, faraonic, superpropagandistic al regimului comunist. Întreaga suflare a țării se prosterna la picioarele dictatorului, aducându-i prinosul de recunoștință.

14 Vezi *supra*, p. 3-6.